

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРОЦЕСІВ ВИХОДУ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ НА СВІТОВИЙ ФІНАНСОВИЙ РИНОК

У статті досліджено процес виходу вітчизняних банків на світовий фінансовий ринок. Детально розглянуто фінансові стратегії банків, описано модель операційно-вартісного аналізу, проаналізовано основні види банківських ризиків.

В статье исследовано процесс выхода отечественных банков на мировой финансовый рынок. Детально рассмотрены финансовые стратегии банков, описана модель операционно-ценового анализа, проанализированы основные виды банковских рисков.

In the article investigational a process of output of domestic banks in to the world financial market. Financial strategies of banks are in detail considered, a model is described operation cost to the analysis, the basic types of bank risks are analysed.

Ключові слова: комерційний банк, фінанси, фінансовий ринок, ризики, процентна ставка, стратегії.

Вихід України у глобальне економічне середовище викликав низку принципово нових проблем та завдань, які постали перед комерційними банками. В останнє десятиріччя суб'єкти господарської діяльності, громадяни нашої країни все ширше залучаються до фінансових операцій на внутрішньому та світовому ринках. Вони активно діють на міжнародних валютних ринках, світових ринках капіталу та цінних паперів і виступають суттєвим сегментом споживання фінансових послуг.

Комерційні банки є головними посередниками і при проведенні міжнародних операцій на світовому ринку фінансових послуг. Здійснюючи ці операції, комерційні банки використовують конкретні стратегії, в яких обґрунтовуються довготривалі заходи, що зорієнтовані на отримання оптимального фінансового результату. Все це актуалізує тематику нашого дослідження і ставить питання необхідності формування дієздатної фінансової стратегії здійснення операцій комерційними банками України на світовому фінансовому ринку. З цією метою потрібно вивчати шляхи оптимізації процесів виходу вітчизняних банків у світовий фінансовий простір.

Значний внесок у розробку питань функціонування фінансового ринку зробили сучасні західні економісти Г.Марковіц, Ф.Мишкін, Е.Петерс, П.Роуз, Ф.Фабоцці, Ю.Фома, І.Фішер. Дослідженню теорії та практики організації фінансового ринку України сприяють праці вітчизняних вчених-економістів В.Андрущенко, О.Білоруса, С.Боринця, В.Будкіна, О.Гаврилюка, А.Гальчинського, А.Даниленка, Л.Кістерського, В.Клочка, Д.Лук'яненка, В.Новицького, Ю.Пахомова, А.Поручника, О.Рогача, А.Румянцева, В.Сікори, В.Степаненка, А.Філіпенка, О.Шарова, С.Юрія та інших. Серед російських вчених слід виділити роботи А.І.Басова, В.І.Колеснікова, Ю.І.Львова, Я.М.Міркіна, В.С.Торкановського та інших.

Мета написання статті полягає в системному дослідженні процесу інтеграції вітчизняної банківської системи у світовий фінансовий простір, шляхів оптимізації цього процесу.

Згідно з поставленою метою визначено такі завдання дослідження:

- виділити основні переваги та недоліки надання фінансових послуг комерційними банками України;
- встановити передумови виходу українських банків на світовий ринок фінансових послуг.

Ефективний вихід українських комерційних банків на світовий фінансовий ринок є невідкладним завданням розвитку економіки в цілому. Але для того, щоб цей процес дійсно приніс очікувані результати, необхідно усвідомити і реалізувати декілька вихідних позицій. Вони повинні ґрунтуватися на знанні і прогнозуванні тенденцій у змінах зовнішньоекономічного середовища, в якому повинні функціонувати комерційні банки України. При цьому слід чітко усвідомлювати необхідні – збалансовані із національними інтересами трансформації національного господарства, які б змогли забезпечити ефективну взаємодію зі світовим господарством на основі високого рівня конкурентоспроможності економіки.

Для цього розробляється фінансова стратегія банку – концепція того, як будуть використовуватися залучені банком фінансові ресурси для досягнення стійкого високого рівня прибутків чи поступового зростання рейтингу банку на світових ринках; як і на яких умовах будуть залучатися необхідні фінансові ресурси; як буде визначатися розрахунок за залученими коштами; на яких умовах буде будуватися в цілому фінансова політика. Стратегія також включає в себе обов'язковий аналіз можливої зміни державної політики в галузі фінансів і оцінку релевантності стратегії і цілей банку [8, с.86].

Міжнародні банківські угоди визначають переважно організаційні основи здійснення розрахунків. Це, передусім, встановлення між банками кореспондентських відносин. Між банками укладаються й інші міжнародні угоди з різних питань організації розрахунків (про використання чеків, кредитних карток, систему СВІФТ тощо).

Міжнародний кредит – це надання валютно-матеріальних ресурсів одних країн іншим у тимчасове користування у сфері міжнародних економічних відносин. Кошти для міжнародного кредиту мобілізуються на міжнародному та національних ринках позичкових капіталів, а також за рахунок використання ресурсів державних, регіональних і міжнародних організацій [2].

У міжнародних розрахунках застосовуються такі ж форми документів і порядок їх оплати, що й у розрахунках усередині країн, однак існує і певна їх специфіка. Зокрема, особливо важливим тут є попереднє визначення основних елементів організації розрахунків у різного рівня угодах та контрактах: між контрагентами, банками.

Міжнародні розрахунки класифікуються найчастіше за двома ознаками: строками платежу та порядком документообігу. За строками виділяються негайні платежі – сконто і платежі в кредит – інстолмент. За порядком документообігу є інкасо та акредитив. Рідше застосовуються розрахунки банківськими переказами за відкритими рахунками.

Пріоритетними видами діяльності комерційних банків є надання

посередницьких послуг в операціях з цінними паперами, валютою, майном, які здійснюються на основі доручення клієнта. Особливої уваги заслуговує посередницька практика комерційних банків при емісії, при розміщенні та організації повторного обігу цінних паперів клієнтів. Посередництво банку в цих операціях здійснюється на основі угоди, яка укладена з емітентом. У випадку великих масштабів емісії обслуговуючий банк може вдаватись до створення консорціуму [1].

Послуги банку при переводі цінних паперів від одного власника до іншого, тобто при передачі права власності на володіння цими цінними паперами від однієї особи іншій – це трансфертні послуги. Замовником трансфертних послуг виступають емітенти цінних паперів. Дохід банку за посередництво в операціях із цінними паперами утворюється за рахунок різниці в цінах купівлі і продажу.

Банківські послуги за торгівлю валютою мають на меті надання валюти клієнтам для забезпечення їх платежів і підтримання ліквідності у валюті; страхування ризиків знецінення коштів унаслідок зміни валютних курсів; отримання спекулятивного прибутку за рахунок зміни курсів валют [6].

Довірчі (трастові) послуги є видом діяльності комерційного банку у віданні майном, переданим клієнтом банку за дорученням. Довірене управління майном за своєю специфікою споріднене з банківською діяльністю і пов'язане з виконанням робіт у обліку операцій, збереження цінностей, розміщення коштів, фінансового аналізу тощо.

Траст-операція, або трастові операції – це довірчі операції банків з управління майном клієнта та виконання інших послуг в інтересах і за дорученням клієнта на правах довіреної особи. За останній час трастові операції отримують все більший розвиток.

Довіреною особою банків виступають, як правило, приватні особи, а також фірми, благодійні організації, різні фонди (у тому числі пенсійні).

Приватним особам банки надають кілька видів трастових послуг: право розпоряджатися спадщиною, управління персональними трастами, опікунство із забезпеченням збереження майна, агентські функції [7].

Фірмам комерційні банки надають такі види трастових послуг: розпорядження активами, агентські операції, ліквідація підприємств. Вони звертаються до трастових послуг банків для організації облігаційних позик. У цьому випадку банк бере на себе функції зберігання застави (за забезпеченими облігаціями), розміщення цінних паперів, сплати відсотків та погашення позики, розпорядження фондом погашення позики. Комерційні банки надають фірмам послуги з управління пенсійними фондами та фондами часткової участі в прибутках працівників фірми.

Дохід від трастових послуг банків формується за рахунок комісійних винагород, у які включаються: щорічні відрахування від доходів за трастовими операціями; щорічний внесок з первісної суми наданої трастової послуги; внесок із суми за трастовою операцією після закінчення строку дії траст-договору [6].

Зберігальні послуги банків пов'язані з тим, що банки мають спеціально

обладнані, важкодоступні для викрадачів приміщення. Вони надаються у двох формах: надання клієнтам сейфів для зберігання цінностей, зберігання цінностей у сталевій камері.

Комерційні банки проводять консультування клієнтів у галузі економічного (фінансового) аналізу та бухгалтерського обліку, вивчення платоспроможності партнерів клієнта, організації емісії та повторного обігу цінних паперів, вибору напряму інвестування коштів тощо. Як правило, консультування є видом послуг, пов'язаним з іншими операціями: кредитними, лізинговими, обслуговуванням платіжного обороту тощо [2, с. 114].

Також до стратегічних напрямів діяльності комерційних банків слід віднести Інтернет-банкінг (e-banking). Інтернет є не тільки новим каналом дистрибуції послуг. Його можна розглядати як нову ринкову нішу – «риннок електронної комерції». Освоєння цієї ринкової ніші відкриває перед банками можливість одержання додаткових доходів, але при цьому банки можуть зіткнутися з високим рівнем конкуренції з боку інших учасників ринку.

Обслуговування рахунків через Інтернет принципово не відрізняється від дистанційного керування рахунками в системах «банк-клієнт» (відкриття, закриття рахунків, перекази засобів, одержання виписок тощо). Нові види послуг з обслуговування угод, викликані використанням Інтернету, включають: пред'явлення й оплату рахунків і обслуговування електронних платіжних інструментів – «електронних грошей», що використовуються при здійсненні угод в Інтернет-комерції.

Пред'явлення рахунків і оплата рахунків – відносно нова послуга банків. Зміст цієї послуги зводиться до того, що система «Інтернет-банк» забезпечує користувачу доставку рахунка компанії (наприклад, рахунка за комунальні послуги) до оплати і показує його на екрані комп'ютера. Клієнт може акцептувати цей рахунок, не заповнюючи платіжне доручення, і гроші з його рахунку автоматично будуть переведені на рахунок компанії. Тобто ця послуга рятує клієнтів від паперового обороту.

Надання депозитних послуг через Інтернет не є особливою проблемою – висновок договорів, відкриття рахунків і внесок коштів можуть здійснювати через електронні канали доставки, у тому числі і через Інтернет. (Зокрема, депозитні договори можна укладати з використанням звичайної системи «клієнт-банк»)[4].

У сфері кредитування послуги Інтернет-банкінгу на даний час найчастіше обмежуються заповненням і відсиланням заявки на одержання позички, оскільки у «вилученому режимі» складно проводити оцінку позичальника.

Саме значна конкурентна боротьба на фізичному ринку спонукає традиційні банки до освоєння ринку Інтернет-комерції [3].

З метою визначення оптимального переліку послуг пропонується використовувати модель операційно-вартісного аналізу. Операційно-вартісний аналіз (далі ОВА) – це аналіз прибутковості банку на основі зіставлення доходів за активними і витрат – за пасивними операціями. ОВА дає уявлення про вартість і рентабельність конкретних фінансових операцій, послуг і

структурних підрозділів банку, а також враховує вартість обробки конкретних операцій і послуг банку [5].

Реалізація моделі ОВА може здійснюватися у двох напрямках:

1. Розрахунок фактичної собівартості операцій і послуг для визначення її прибутковості (збитковості). Даний спосіб оцінки рентабельності послуги застосовується при здійсненні операції в різних підрозділах банку. Операція розбивається на різну кількість фаз, які відповідають кількості підрозділів, через які вона здійснюється. У процесі дослідження було доведено, що використання цього напрямку є малоефективним і недоцільним.

Розрахунок вартості операції проводиться наступним чином. Попередньо вивчається структура витрат часу кожного підрозділу банку, що бере участь в обробці операції, і вираховується середній час, витрачений в кожному структурному підрозділі протягом періоду здійснення операції. Для визначення вартості операції в кожному структурному підрозділі враховуються всі його не операційні витрати і розраховуються витрати на обробку операції на фазі середнього часу. Даний метод розрахунку фактичної собівартості послуги дає найбільш точний результат, але він є і найбільш складним, оскільки потребує проведення хронометражу кожної операції і послуги, а також фотографії робочого дня кожного із співробітників підрозділів банку, задіяного в здійсненні даної операції. Тому, на нашу думку, використовувати цей метод для визначення прибутковості здійснення тієї чи іншої операції на світовому фінансовому ринку є недоцільним.

2. Розрахунок доходів і витрат центрів прибутків і центрів видатків комерційних банків по операціях і послугах. Інший напрямок схеми ОВА визначає розподіл структурних підрозділів банку на центри прибутків і центри видатків за послугами і операціями. Центри можуть складатися із структурних підрозділів чи одного підрозділу банку, цільових робочих груп і сукупності різнопрофільних підрозділів.

Розрахунки на основі моделі ОВА дозволяють зробити порівняльний аналіз показників операційно-вартісного аналізу і на його основі прийняти рішення про доцільність застосування конкретного методу підвищення ефективності проведення банком операцій і послуг й здійснити, зокрема, корегування процентних ставок за послугами й операціями банку; збільшення/зменшення обсягів операцій і послуг, що пропонуються банком; зміну структури активних чи пасивних операцій або окремо кожної з них, а також прийняти рішення про розвиток або згортання посередницьких операцій [5].

Однак управління фінансами в комерційному банку полягає не тільки у визначенні пріоритетних напрямів його діяльності, а й у управлінні ризиками, які займають визначальне місце в діяльності банку. Банк може отримати значні прибутки, не збільшуючи обсягу стандартних послуг – залучення депозитів та надання позик, а уміло розпоряджаючись наявними ресурсами та ефективно управляючи ризиками.

Банк зацікавлений у кваліфікованому управлінні ризиками, оскільки він позичає кошти своїх клієнтів. Правильна оцінка ризиків дає змогу банку

підтримувати певні фінансові показники на такому рівні, який забезпечує збереження задовільного фінансового становища і конкурентоспроможності при реалізації тих чи інших ризиків, які мають внутрішню природу. Банк, який прагне займати достойну конкурентну позицію на ринку банківських послуг, має створити таку систему управління ризиком, яка могла б ідентифікувати, оцінювати ризик і ефективно управляти ним [9].

Процес управління ризиками відбувається з великою швидкістю, оскільки дуже рухливим є як ринкові процентні ставки, так і валютні курси. Для успішного управління ризиками банку треба мати висококваліфіковані кадри, здатні з мінімальними затримками в часі виявляти й оцінювати ризики, розробляти та реалізувати відповідні стратегії управління ними, а також вчасно вносити корективи в розроблені стратегії.

Основними фінансовими ризиками, що супроводжують діяльність банку, є кредитний, процентний, валютний ризики та ризик ліквідності [9]. Управління фінансовими ризиками має на меті максимізувати очікуваний дохід при задовільному ступені ризику або мінімізувати ризик при необхідному рівні доходу.

Ризик процентної ставки – це ризик скорочення суми чистого процентного доходу внаслідок зміни процентних ставок на ринку. Особливим проявом процентного ризику є такі несприятливі зміни процентних ставок, при яких витрати на залучення фінансових ресурсів перевищують дохідність активів і призводять до збитків у діяльності банку. В цілому несприятливі зміни процентних ставок призводять до зменшення процентної маржі банку.

Теоретично банк може уникнути процентного ризику, якщо залучить кошти, що будуть повністю збалансовані за термінами та ціною за активами банку. Оскільки окремі групи пасивів банку не збігаються з відповідними групами активів ні за термінами, ні за обсягами, ні за розміром процентної ставки, банки в своїй діяльності більшою чи меншою мірою постійно підпадають під ризик процентної ставки.

Ефективне управління процентним ризиком полягає не в досягненні збалансованості активів та пасивів, а в збільшенні чи зменшенні їх незбалансованості в той чи інший бік з тим, щоб отримувати прибуток як при падінні, так і при зростанні процентних ставок на ринку. Головною проблемою більшості напрацьованих стратегій управління процентним ризиком у банках є правильне прогнозування змін ринкових процентних ставок, причому прогнозування не тільки напряму руху процентних ставок, а й їх величини та періоду коливань [1].

Основними прийомами управління валютним ризиком, що застосовують для страхування від падіння курсу національної валюти, є зменшення активів та збільшення зобов'язань у національній валюті, зменшення зобов'язань в іноземних валютах та коротке хеджування на ринку строкових угод. Прикладами управління валютним ризиком при очікуваному падінні курсу національної валюти можуть бути укладання форвардів на продаж національної валюти, прискорення отримання дебіторської та можливе

нарощування кредиторської заборгованості в національній валюті, прискорення, якщо це можливо, виплат в іноземній валюті. Стратегії управління валютним ризиком при очікуваному зростанні курсу національної валюти спрямовані на збільшення інвестицій та зменшення зобов'язань у національній валюті.

Отже, основними стратегіями управління валютним та процентним ризиками є спекулятивні операції при сприятливих умовах та хеджування при несприятливих.

Управління ліквідністю полягає переважно в управлінні ліквідними коштами, а також в управлінні графіками погашення позик та виконанні відповідних дій у майбутньому, спрямованих на підтримку показників ліквідності на належному рівні. Банки підтримують відповідний рівень ліквідності, для того щоб вчасно виконати зобов'язання перед вкладниками банку та задовольнити попит на позики з боку потенційних позичальників. Для підтримки ліквідності на належному рівні вони максимально узгоджують за термінами активи і пасиви і відмовляються в разі потреби від більш доходних, але менш ліквідних можливостей. При цьому стабільні банки мають більші можливості управління ліквідністю, ніж нестабільні банки. Тому вони можуть більшою мірою використовувати кошти грошового ринку в своїй діяльності.

Список використаних джерел:

1. Кортюк В. Стратегія і тактика розвитку банківської системи // Вісник НБУ – 2000. - №10 – С.2.-5
2. Костіна Н.І. Гроші та грошова політика. Київ: НІОС, 2001, 224 с.
3. Лазепка В. Інвестиційні банки // Банківська справа. – 2006 р. - №6 – С. 47-49.
4. Левківський В. М. Новітні тенденції міжнародного руху капіталів // Економічна теорія: сучасна парадигма та її еволюція на порозі XXI століття. — К., 2000. — 371с.
5. Петровська І.О., Клиновий Д.В. Фінанси (з елементами статистики фінансів). Київ: ЦУЛ, 2002, 300 с.
6. Распутна Л. Комерційні банки у сфері фінансових послуг України // Банківська справа. – 2000 р. - №5. – С. 43-45
7. Філіпенко А.С., Рогач О.І., Шнирков О.І., та ін. Світова економіка. Київ: Либідь, 2000, 582 с.
8. Шелудько В.М. Фінансовий ринок. Київ: Знання-Перс, 2002, 535 с.
9. Ющенко В.А., Міщенко В.І. Управління валютними ризиками: Навч. посіб. – К.: Т-во „Знання”, КОО, 2007. – 531 с.